

IFJÚSÁGI KULTÚRA ÉS POLITIKA A NÉMET FIATALOK KÖRÉBEN: AZ IFJÚSÁGCENTRIZMUS HATÁSAI¹ (Meredith Watts – Jürgen Zinnecker)

**FORRÁS: JAN HAREKAMP – VIM MEEUS – YOLANDA TE
POEL [SZERK.] EUROPEAN CONTRIBUTIONS TO YOUTH RESEARCH.
AMSTERDAM, 1988, FREE UNIVERSITY PRESS**

A politikai szocializációval foglalkozó – az USA-ban és másutt folyó – vizsgálatok a korai serdülőkortól a serdülőkör közepéig tartó (kb. a 15-17 éves kor közötti) időszakot az ifjúság politizációja szempontjából különösen fontos periódusként emelik ki. A hatvanas években amerikai kutatók 3-8. osztályos (kb. 9-14 éves) középiskolás fiatalokat mértek fel, és (egyes, lényeges szubkulturális különbségek mellett) azt állapították meg, hogy a fiatalabb diákok túlnyomórészt pozitívan viszonyulnak a „politikai rendszer” és a hatalom felelős poszton lévő személyiségeihez (Jaros *et al.* 1968; Easton és Dennis 1969; Lamare 1974; Greenstein 1979). Ahogy idősebbek lesznek, az ebbe a korcsoportba tartozó tanulók negatívabbá, kritikusabbá és realiztikusabbá válnak a politikai kérdésekről és személyiségekről alkotott ítéleteikben (Sigel és Brookes 1974). E vizsgálatok szerint a politikai attitűdök és a „politikus gondolkodás” a tizenéves kor vége felé kezd konkretizálódni (Merelman 1971). Ennek ellenére a tizenéves korban lejártszódó változásokkal foglalkozó kutatások általában társadalmi-politikai attitűdökre vonatkozó verbális skálákat alkalmaztak, és nem fordítottak különösebb figyelmet a fiatalok rendelkezésére álló csoportorientációkra (v. ö.: Merelman 1986).

Úgy hisszük, hogy a vonatkoztatási csoporttal való (akár pozitív, akár negatív) azonosulás elméleti és gyakorlati szempontból is hasznosabb megközelítési módot kínál, különösen akkor, amikor politikai attitűdjeik és felfogásuk viszonylag körvonalazatlanok. Kétségtelen, hogy a 15-17 éves fiatalok kevésbé motiváltak arra, hogy integrált politikai attitűd- és értékkészletet alakítsanak ki. Fiatalabb gyerekek esetében ezért a kognitív és az affektív politikai orientáció verbális kifejeződése kevésbé nyújt megbízható képet. Mivel a valamivel idősebb fiatalok tanulmányozása is gyakran ilyen verbális válaszokon alapul, a különböző korú (mondjuk 15-20 éves) fiatalok közötti összehasonlítás – a politikai fogalmak integráltsági és szóródási fokában fennálló különbségek miatt – továbbra is problematikus marad.

¹ E tanulmány egy korábbi változatát 1987 februárjában az amszterdami ifjúságkutatási konferencián ismertették. A szerzők különösen szeretnének köszönetet mondani a marburgi Philipps Egyetem számítógépes központjából Peter Zofel úrnak, az e tanulmányban közölt elemzésben való baráti és segítő-kész közreműködésért.

A csoportokhoz való kötődések és a vonatkozási csoportokkal való azonosulások azonban széles körben megoszlanak az ifjúság soraiban, és az identifikáció és a kulturális szerveződés fontos forrásaiként is szolgálnak. Amennyiben ezek az orientációk „politikai” jellegűek vagy prepolitikailag relevánsak, nem hiábavaló e csoportok figyelembe vétele a) önmagukban, kulturálisan érdekes jelenségekként és b) a fiatalok társadalmi-politikai orientációinak indirekt referenciáiként. Az egyik megközelítés olyan újabb keletű német vizsgálatok sajátja, amely a csoportstílusok iránti érdeklődést az ifjúságcentrizmus mérésével kombinálja – egy olyan attitűd- vagy orientációs skála segítségével, amely ügyesen képez csoportokat az ifjúságon belül a nemzedéki konfliktus észlelése, az ifjúság mint korosztályi csoport és egyben „társadalmi osztály” autonómiája és a politikai valamint a társadalmi-kulturális vonatkoztatási csoportokkal való azonosulás típusai szerint.

Ez az elemzés a Jugendwerk der Deutschen Shell megbízásából felvett legfrissebb adatok újfajta megközelítését kínálja (Fischer *et al.* 1985). A vizsgálat 15 és 24 éves német fiatalok kvóta szerint 1984-ben vett mintáját is magában foglalja.

1. AZ IFJÚSÁGCENTRIZMUS („JUGENDZENTRISMUS”) SKÁLÁJA

Az ifjúságcentrizmusban a fiatalok által a felnőtt világ kultúrájával és hatalmával kapcsolatban tapasztalt konfliktus fejeződik ki. A felnőttek a fiatalok számára olyan pozitív referenciaként szolgálhatnak, akik útmutatást, irányítást és a felnövekvő nemzedék részére a felnőtt szerepekbe történő mobilitást biztosítják. A felnőttek azonban negatív vonatkoztatási csoportként is funkcionálhatnak az ellenőrzést, a felügyeletet, a megalkuvó morált, a kétes politikai erkölcsöket és a gyakorlati, mindennapi világ „realitásaiba” való beletörődést testesítve meg. Ezek a pólusok a felnőttekhez való pragmatikus és viszonylag pozitív kötődéstől egy eszményektől nagyobb mértékben inspirált negatív feszültségig terjednek. Zinnecker korábbi kutatása (Fischer *et al.* 1982) kimutatta, hogy a felnőtt orientált variáns nemcsak a felnőttek iránti pozitív attitűdökhöz társulhat, hanem a velük töltött idő mennyiségéhez is, továbbá annak mértékéhez, amennyire tanácsért és támogatásért fordulnak hozzájuk, valamint ahhoz, milyen mértékben a fiatalok a felnőtteket életük segítőkész és hasznos figuráinak vélik. Ezzel szemben a negatív változat egyfajta ifjúsági „etnocentrizmusként” szolgálhat, amelyben az ifjúság kultúrája és politikálása ellentétben áll a felnőttekével. Elemzésünk ezekkel a kulturális (stílusos) és politikai megnyilvánulásokkal foglalkozik.

Első változatában az ifjúságcentrizmus-skála huszonöt, öt alskálát magában foglaló itemből állt (Fischer *et al.* 1982, 604-671.). Fő témái a) a társadalmi autoritások általi diszkrimináltság érzése, b) a felnőttek tapasztalatainak és előjogainak elfogadása, c) a szülők iránti hála és a beléjük vetett bizalom, d) a függetlenség és a szülőktől való elidegenedés, végül e) a szülők mint hatalommal bíró, de nem megértő lényként való értékelése voltak. A skála rövid változata (Fischer *et al.* 1985, 5. kötet, 97-98.) tíz, ugyan-ezen dimenziókat reprezentáló itemet tartalmaz.

1.1 POLITIKAI ÉRDEKLŐDÉS ÉS PÁRT-AZONOSULÁS

Semmi nem szólt amellett, hogy az ifjúságcentrizmus önmagában összefüggne a politika iránti érdeklődéssel, és a variancia-analízis (az egész mintára alkalmazva, $n=1472$) megmutatta, hogy ez nincs is így ($p<0.470$). Az apolitikus ifjúság esetében azonban a válaszadók neme az ifjúságcentrizmus fokát tekintve különbségeket indukál: a férfiak az átlagnál szignifikánsan magasabb értékeket értek el, az apolitikus nők pedig alacsonyabbakat. Ennek következtében az apolitikus fiúk és lányok között nagyobbak a különbségek, mint a politika iránt érdeklődő fiúk és lányok között. Ez a különbség a 21-24 éves korcsoportban volt a legnyilvánvalóbb.

Az ifjúságcentrizmus-skála

(A mínusszal (-) jelölt itemek az értékelés miatt meg vannak fordítva.)

1. A rendőrök durván bánnak a fiatalokkal.
2. Társadalmunkban mindenhol ellenségeskedést tapasztalsz a fiatalokkal szemben.
- 3. Társadalmunk mindent megtesz a fiatalokért.
4. A fiataloknak nem szabad mindent eltérniük munkahelyükön, hanem ha kell, vissza kell vágniuk.
- 5. Tulajdonképpen nagyon sokat köszönhetek a szüleimnek.
- 6. Töreksem arra, hogy megértsem szüleimet, még ha ez időnként nehezen is megy.
7. A fiatalok problémáit valójában nagyon kevés felnőtt érti meg.
8. Nem sokat adok a felnőttek tapasztalataira, inkább a magaméra hagyatkozom.
9. A hasonló korú barátaimtól több tapasztalatot szerzek és többet tanulok, mint a szüleimtől.
10. A szüleim állandóan beleszólnak olyan dolgokba, amik nem tartoznak rájuk.

Ez az eredeti német itemek nyersfordítása; előzetesen angolul beszélő válaszadókra nem próbáltuk ki. A német verzió itemeinek elemzését lásd: *Fischer et al.* 1985, S. kötet, 97-98.

A politikai pártok iránti preferencia szignifikáns összefüggést mutatott az ifjúságcentrizmussal ($p < 0.000$). A CDU-CSU (Kereszténydemokrata Unió-Keresztényszociális Unió) felé hajlók ifjúságcentrizmus-értékei a legalacsonyabbak, a „Zöld Alternatívokat” preferálóké a legmagasabbak. Közöttük helyezkedtek el az SPD-t (Szociáldemokrata Párt) előnyben részesítők, vagy azok, akik egyetlen pártot sem preferálnak. A senkit sem preferálók kivételével a nemek szerinti különbségek elhanyagolhatók voltak. A „preferencia nélküliek” között a férfiak sokkal inkább ifjúságcentrikusak voltak, mint a nők, különösen a 21-24 éves korcsoportba tartozók soraiban. A pártpreferencia-csoportok kor szerint nem mutattak nagyobb különbségeket, kivéve a Zöldeket preferálókat; körükben az ifjúságcentrizmus a korról folytonosan növekszik. Az összes pártpreferencia-csoport közül a 21-24 éves Zöld-szimpatizánsok – férfiak és nők egyaránt – voltak a leginkább ifjúságcentrikusak.

2. IFJÚSÁGCENTRIZMUS ÉS CSOPORTSTÍLUSOK (GRUPPENSTILE)

Az 1984-es Jugendwerk-felmérés jelentős részét – ahogy az azt megelőző vizsgálatát is – az ifjúsági kultúrára és az ifjúsági csoportstílusokra vonatkozó, kiterjedt vizsgálódás alkotta. Nyilvánvaló, hogy nem minden fiatalnak van explicit politikai koncepciója, a fiatalabb korcsoportokra ez különösen igaz (a teljes minta kb. 45%-át; korcsoportonként: a 15-17 évesek 62%-át, a 18-20 évesek 46%-át és a 21-24 évesek 32%-át nem érdekli a politika). Sok fiatal tartozik azonban valamilyen „stílushoz” vagy valami/valaki rajongóinak táborába, illetve azonosul velük, és a legtöbben tájékozottak a különböző politikai orientációjú szervezetek vagy mozgalmak körében, amelyek számukra pozitív vagy negatív vonatkoztatási csoportként szolgálnak.

Bár e csoportok közül egyesek „apolitikusak”, manifeszt vagy látens politikai tartalmakat hordozhatnak. A fiatalok rendelkezésére álló kulturális és politikai opcióként az ilyen csoportok pozitív és negatív referenciaként funkcionálnak, amelyek bizonyos fokig a fennálló politikai kultúrát reprodukálják, vagy alternatívát képviselnek vele szemben. Most azokkal a különböző módozatokkal foglalkozunk, amelyek révén a fiatalok – koruk és nemük szerint – ehhez a kultúrához viszonyulnak.

Azon 24 referenciacsoport közül, amelyekről adatokat gyűjtöttünk, itt hatot elemzünk. Kettő közülük politikai jellegű: a békemozgalom és a nukleáris energia ellenzői. Négy „nem-politikai” jellegű: a motor-, a hadsereg-, a diszkó- és a futballrajongók csoportja. A támogatók kemény magját válaszaik alapján aszerint identifikáltuk, hogy ők is a csoporthoz tartoznak vagy hozzájuk hasonlóan élnek, míg az ellenzőket két választ kategória alapján azonosítottuk be, amelyek a csoportot kevésbé tolerálják vagy ellenfélnek, illetve ellenségnek tekintik.”²

A támogatók és az ellenzők száma önmagában véve is érdekes. Ahogy azt az 1. táblázat is mutatja, a legnagyobb létszámú támogatói csoport a motorrajongóké, míg legkevesebben a hadsereg rajongói vannak. A békemozgalom, az atomenergia ellenzői, a diszkó- és a futballrajongók körében a „kemény mag” nagyjából egyforma nagyságú. Valamivel kevesebben vannak azok, akik kifejezett ellenszenvüknek adtak hangot a békemozgalommal szemben. A hadsereg és a futball rajongói között komoly nem szerinti különbségek vannak: a férfiak száma itt felülmúlja a nőké, ami a békemozgalom támogatóiról nem mondható el.

A korrrel kapcsolatos trendek érdekfeszítők: a korrrel a békemozgalom támogatóinak létszáma nő, a diszkórajongóké csökken. A hadsereg-, a motor- és a futballrajongók szá-

² Ezek a kategóriák a „támogatók” kissé szorosabb definícióját nyújtják. Ugyanakkor a politikai pártok ellenzőinek kis száma miatt a csoportonkénti átlagértékek kellően megbízható becsléséhez két kategóriára volt szükség. Az ellenzők csoportja ezért bizonyos fokig jobban „fel van hígítva”, mint a támogatóké. Akárhogy is vesszük, az alcsoportok elemszámai túl alacsonynak bizonyultak ahhoz, hogy az ifjúságcentrizmus terén mind a kor, mind a nem szerinti különbségek terén egyidejű elemzést végezhessünk.

ma a korcsoportokban viszonylag állandó. A diszkó-, a hadsereg- és a futballrajongók ellenfeleinek száma a korról jelentős mértékben nő. A két leginkább politikai jellegű csoportban – a békemozgalomban és az atomenergia-ellenesek között – a támogatók sokkal inkább ifjúságcentrikusak, mint az ellenzők. A motorrajongók vonatkozásában az ifjúságcentrizmus-skála nem tesz különbséget a támogatók és az ellenzők között (legalábbis a teljes minta szintjén nem, ahol az olyan tényezőket, mint a kor és a nem, nem vettük figyelembe). A „nem-politikai” jellegű csoportok (diszkó-, hadsereg-, futballrajongók) ellenfelei sokkal inkább ifjúságcentristák, mint a támogatói. Más szóval a politikai jellegű csoportok ellenzői és a nem-politikai csoportok támogatói a konvencionálisabbak, a kevésbé ifjúságcentrikusak, és ennek következtében kevésbé orientálódnak a felnőttek és a fiatalok közötti kulturális vagy „osztályjellegű” ellentétekre.

Csoportstílus	Támogatók			Ellenzők		
	IC	n	9b	IC	n	%
Békemozgalom	25,5	239	16,2	21,4	74	5,0
Atomenergia-ellenesek	26,6	223	15,1	21,8	282	19,2
Motorrajongók	23,8	338	23,0	24,0	105	7,1
Diszkórajongók	23,4	273	18,5	25,0	278	18,9
Hadseregrajongók	23,0	76	5,2	24,7	627	42,6
Futballrajongók	23,0	210	14,3	24,9	454	30,8

1. táblázat

Az ifjúságcentrizmus átlagértékei csoportstílusonként: támogatók és ellenzők az összes válaszadóra (n=1472)

Csoportstílus	Támogatók			Ellenzők		
	IC	n	9b	IC	n	%
Békemozgalom	25,9	124	17,1	21,6	56	7,7
Atomenergia-ellenesek	27,3	111	15,3	21,9	174	24,0
Motorrajongók	24,1	224	30,9	25,4	41	5,7
Diszkórajongók	23,7	139	19,2	25,2	149	20,6
Hadseregrajongók	22,7	50	6,9	25,3	311	42,9
Futballrajongók	23,2	159	21,9	25,3	211	29,1

2. táblázat

Az ifjúságcentrizmus átlagértékei csoportstílusonként: támogatók és ellenzők a férfiak között (n=725)

Csoportstílus	Támogatók			Ellenzők		
	IC	n	9b	IC	n	%
Békemozgalom	25,0	115	15,4	20,9	18	2,4
Atomenergia-ellenesek	25,9	112	15,0	21,6	108	14,5
Motorrajongók	23,3	114	15,3	23,0	64	8,6
Diszkórajongók	23,2	134	17,9	24,2	129	17,3
Hadseregrajongók	23,7	26	3,5	24,2	316	42,3
Futballrajongók	22,3	51	6,8	24,5	243	32,5

3. Táblázat

Az ifjúságcentrizmus átlagértékei csoportstílusonként: támogatók és ellenzők a nők körében (n = 747)

A támogatók és az ellenzők körében nemek szerint megmutatkozó különbségek a fenti összefoglaló elemzéshez hasonlóak, bár a nők legnagyobb része kevésbé ifjúságcentrikus. A legnagyobb különbség a motorrajongók között fordul elő, ahol a férfiak lényegesen ifjúságcentrikusabbak mint a nők (ennek talán az az oka, hogy a motorkultúrájának más „jelentése” van a fiatal férfiak önkifejezése és lázadása szempontjából).³

3. KÖVETKEZTETÉSEK⁴

Az ifjúságcentrizmussal kapcsolatban két fő fejlődési vonulat rajzolódik ki. Az első a viszonylag fiatalabbak, a 15-17 évesek – főleg fiúk – önállóságában jelenik meg. Az ifjúságcentrizmus – különösen a korán munkába álló alacsony képzettségűek körében – a felnőttek hatalmának világából való meneküléshez, a személyes függetlenség kiépítéséhez és a kortárs csoporttal való kapcsolat megerősítésének kísérletéhez kapcsolódik. Ezen fiatalok körében valószínűsíthető a konzervativizmus, a vonzódás a „rajongói” csoportokhoz, az olyan vonatkoztatási csoportok előterbe helyezése, mint a diszkó, a hadsereg- és a futballrajongóké. A motorozás a fiúknak egy szerep a maskulin identitás „keményebb” formáinak kifejezésére, bár ez iránt a nők is érdeklődnek. Ezek a fiatalok kevésbé mutatnak politikai aktivitást vagy akár érdeklődést a politikai pártok iránt. Idősebb társaikhoz képest a fiatalok körében a tiltakozó (protest) és az alternatív életstílusnak viszonylag kevésbé pozitív a fogadtatása, bár a nők társadalmi-politikai orientációjukban „progresszívnak” tűnnek, mint a férfiak.

³ A csökkenő mintanagyságok miatt a korcsoportok és a nemi csoportok szerinti elemzést itt nem közöljük.

⁴ Terjedelmi okokból az itt következő fejtegetéseket alátámasztó adatok közül nem mindegyiket közöljük. Az ifjúságcentrizmus további tárgyalását lásd még: Fischer *et al.* 1982, 665.

Az idősebbek – főleg a 21-24 éves csoport – körében az ifjúságcentrizmus sokkal erősebb politikai töltetet kap. Mind a nők, mind a férfiak erőteljesebben igenlik az olyan alternatív politikai csoportosulásokat, mint az atomenergia ellenzői, a béke- és a nőmozgalom. A nők körében a nő- és a békemozgalom igenlése minden korcsoportban nagyfokú, míg a nem-politikai jellegű „rajongói” és a fogyasztásorientált csoportok (pl. diszkórajongók) támogatása a korról szignifikánsan csökken. Minél magasabb végzettségűek a fiatal nők, annál inkább csökken az ilyen csoportok iránti szimpátiájuk, és annál jobban támogatják az alternatív politikai csoportokat.

Az idősebb életkori kategóriába tartozó férfiak politikai preferenciái a „progresszívb” nőkére hasonlítanak, és a 15-17 éves korcsoportban még nagyon is evidens stílusbeli különbségek később a nők és a férfiak között csökkennek. A férfiak érdeklődése a fogyasztásorientált és a „rajongói” csoportok iránt lenyhul, és mindinkább a politikai dimenzió negatív pólusára helyezik őket. Ahogy a férfiak idősebbekké válnak, a békemozgalom, valamint ennél kisebb mértékben az atomenergia-ellenesek csoportja és a nőmozgalom is egyre pozitívabb értékelést kap.

Az idősebbeknél, férfiaknál és nőknél egyaránt a „stílus-” és az „alternatív politikai” csoportok közéleti, ideológiai, társadalmi és politikailag tudatos dimenziója kitágul – részint kétségtelenül azért, mert a stíluscsoportoknak a szexuális és a társadalmi identitás serdülőkori kifejesztésében játszott szerepe már nem annyira fontos, míg a szélesebb közéleti és társadalmi kérdések előtérbe kerülnek. Azokat, akik leragadtak a fiatalok stíluscsoportjainál, konzervatívnak és politikailag elmaradottnak tekintik. Azok a 21-24 éves fiatal nők és férfiak, akik politikailag progresszívak, egyben a leginkább ifjúságorientáltak is, azaz az ő ifjúságcentrizmus-értékeik a legmagasabbak. A legmagasabb értékeket azok a férfiak produkálják, akik a progresszív politikai csoportokat (ideértve a zöld/alternatív politikai pártot is) támogatják. Mindazonáltal a nők is csaknem ugyanannyira ifjúságcentrikusak, mint a férfiak. Azok a politikai csoportok, amelyek a 15-17 évesek közül csak a kevéssé ifjúságcentrikus fiatalokat vonzzák, a 21-24 éves korcsoportból ama fiatalok számára vonzóak, akiknek az ifjúságcentrizmusa szignifikánsan magasabb. Ezzel szemben a nagyon fiatalok körében a „konzervatív” stílus- és rajongói csoportok támogatói és ellenzői közti különbség csekély, míg az idősebbek között az ellenzők szignifikánsan ifjúságcentrikusabbak. Vagyis: ahogy az életkor (és a végzettség) nő, az ifjúságcentrizmus egyre szorosabban kapcsolódik a progresszív politikai aktivitáshoz és a serdülő ifjúsági kultúra stíluscsoportjaitól való elkülönüléshez.

Széles történelmi távlatból szemlélve valószínűtlen, hogy a progresszív politikai nézetek és az ifjúságcentrizmus között szükségszerű pszichológiai vagy életkori összefüggés áll fenn. Az ifjúságnak elkülönült társadalmi osztályként való percepciója, a felnőtt hatalom elutasítása és a független társadalmi és szexuális életvezetés vágya más történelmi korszakokban más társadalmi mozgalmakhoz is kapcsolódhat. Elképzelhető, hogy a politikai tartalom a kifejezés konzervatív, nacionalista vagy más egyéb társadalmi-politikai stílushoz kötődik, feltéve, hogy ilyen formák rendelkezésre állnak és képesek arra, hogy az ifjúsági lázadás hordozóiul szolgáljanak.

Fordította: Balog Iván

A KÁBITÓSZERHASZNÁLAT KULTURÁLIS JELENTÉSE

(Paul E. Willis)

PAUL E. WILLIS: THE CULTURAL MEANING OF DRUG USE IN RESISTANCE THROUGH RITUALS. YOUTH SUBCULTURES IN POST-WAR BRITAIN (1976) EDS.: STUART HALL AND TONY JEFFERSON. HUTCHISON OF LONDON IN ASSOCIATION WITH THE CENTRE FOR CONTEMPORARY CULTURAL STUDIES, UNIVERSITY OF BIRMINGHAM, 106-119.

Megjegyzés: Paul Willis tanulmánya a droghasználat szerepéről egy nagy iparváros hippis szubkultúrájában egy hosszabb tanulmány része, melyben két szubkulturális csoport, a hippik és a „motoros fiúk” életstílusát, öltözködési és zenehallgatási szokásait hasonlítja össze. A dolgozat bemutatja azt az összefüggést, mely megmutatkozik e csoportok értékei, cselekedetei és hallgatott zenéi között. Lényegében Willis amellett érvel, hogy egy adott csoport értékei, életstílusa, szubjektív élményei és az általuk elfogadott zenei formák között van egyfajta homológia. A kedvelt zenének például képesnek kell lennie legalább formai szerkezetében kifejezni olyan jelentéseket, melyek a csoport egyéb aspektusaival is összecsengnek. Azon dolgok némelyike, melyeket egy szubkultúra használ, még szorosabb összefüggésben van a csoporttal, ezek kapcsolatának jellegét Willis nem homológiás, hanem integráns kapcsolatoknak nevezi. Tanulmányában azt állítja, hogy a motoros kultúrában a motor éppolyan integráns kapcsolatban áll magával a szubkultúrával, mint a hippik kultúrával a kábítószer: „A hippik életében a drogoknak fontos szerep jutott abban, hogy az élet számos területe között közvetítsen.” A motoros kultúráról írt tanulmányának egy kivonata megjelent a WPCS-ben. A tanulmány teljes terjedelmében hozzáférhető kiadatlan doktori dolgozatában „Pop Music and Youth Groups” címmel (CCCS, University of Birmingham. 1972).

Ebben a részletben minden nevet megváltoztattunk.

A hippik rendszeresen használtak különféle drogokat, ezt a tényt számos helyen dokumentálták és bizonyították már. Egy városi bíró felmérése is azt mutatta, hogy a kábítószerhasználat egy általánosan elfogadott dolog volt, s egy másik szerző (C. of E.) kiadatlan „A droghasználat spirituális áramlatai” című művében minden további nélkül tekintette a hippiket a droghasználat archetipikus példáinak. A kábítószerellenes rendőrségi osztály úgy tekintette a hippiket, mint az egész város kábítószerhasználatának központját. Az osztály jelentése szerint a droghasználatban résztvevők száma másfélévente megkétszereződött. Ugyanakkor a drogok hatással voltak a mindennapi élet társas interakcióira, például a beszélgetések központi témájaként, valamint fontos (és elismert) volt a különböző drogtípusok ismerete is. A rendőrség és a társadalom attitűdje a drogokhoz nagyfokú ellenállásra talált. Így a kulturális hovatartozás demonst-

rálásának eszközévé is vált a normálisok drogparanoiájáról ömlengő tiráda. Mindazonáltal ezen megközelítések egyike sem tárja fel a droghasználat valódi szerepét a hippi kultúrában. Azok az emberek, akikkel én dolgoztam és beszéltem a drogról, bármelyik csoportról is legyen szó, mind rendelkeztek kábítószerrel, szembenálltak a rendőrökkel, és viselkedésükkel is nyilvánvalóvá tették, hogy kábítószerhasználók. Valamennyiük közül Ronnak volt a legkiterjedtebb ismerete a kábítószererekről és mégsem volt „head”. Bármelyik drogokkal kísérletező tanuló hasonló jeleket mutat, ez az atomisztikus katalogizálás tehát nem vezet el bennünket ahhoz, hogy a hippi kultúra valódi jelentését megértsük.

Egy megjegyzés, melyet Lestől hallottam, sokáig homályos volt számomra, pedig ezen a nyomon megérthetjük a hippik kábítószerhasználatának speciális jellegét. Azt mondta: „Lehetséges LSD-t szedni és nem trippezni és ugyanígy úgy trippezni, hogy nem szedsz LSD-t, a normális társadalomban is sok a head”. Valójában a hippik droghasználatának valódi értelme nem annak közvetlen fizikai hatásában rejlett, hanem abban, ahogyan lehetővé tették ama nagy szimbolikus választóvonal átlépését, melyet a „normális” társadalom ellen emeltek. A „head”, mely a hippi egy újabb elnevezése, s mely az „acid head” kifejezésből rövidült, még pontosabban mutatja be a droghasználat részleteit ebben a kultúrában. A head definíciója nem a drog használata maga, hanem az egzisztenciális jelenlét ama bizonyos szimbolikus választóvonal túloldalán. A lényeg az, hogy ez a szimbolikus lét nem valódi, azaz az emberek valódi szimbolikus választóvonalon „innen” tudatukkal is lehettek valódi headek, még akkor is ha nem használtak drogokat. Másrészt viszont azok a droghasználók, akik nem érezték annak szimbolikus jelentését, nem voltak headek: mindössze kísérletezők voltak. A határ „normális” oldalán volt a személyes felelősség világa szürke színeivel, tapintatlanságával és stílusatlanságával; míg a másik oldalon volt a szabadság, a felelősség-mentesség világa és a stílusosság – a hipp –, azaz a menő. A drogok nem önmagukban tartalmazták ezt a második világot: nem szabad úgy gondolnunk rájuk, mint olyan élmény-mikrofilmre, mely titokban bekúszik elménk filmvetítőjébe. Lényegében a drogok csak a már egyénileg létrehozott területekre való belépést tették lehetővé. Számtalanszor elmagyarázták nekem, hogy a trippet megelőző életszakasz vezérfonal a továbbiakhoz:

VAL: Fel kell magadat készítened, ez tarthat egy hétig, egy hónapig, egy évig, az is lehet, hogy jógára van szükséged, vagy egy egész életre, tíz évre vagy egy életre...

NORMAN: A tripped megelőző hetek cselekedeteiből, pillanatnyi tudatállapotodból fog állni.

Eszerint tehát a kábítószer nem más, mint egyfajta kulturális placebo – a tapasztalás kulcsa, nem pedig a tapasztalás maga. De ez nem jelenti azt, hogy a hasisnak és az LSD-nek ne lennének határozott kémiai következményei. Vannak ilyen hatásaik, és az alany tudatában bekövetkezett, észlelt változások valószínűleg az egzisztenciális út alapjaivá válnak – úgy érzi, valami történt, melyet később értelemmel is feltölt. A változás pszichológiai alapját ezértele kulturális formaként értelmezhetjük, és az objek-

tív kémiai tudatváltozás nem mond ellent annak a lehetőségnek, hogy az ember egy hasonló szintű egzisztenciális tudatosságot érhet el nem-fizikai módon!:

LES: (emelkedett tudatállapotú élményekre utalva). Lehetséges magában és LSD-vel, bármilyen droggal, de drog nélkül is, épp ez a lényeg, tudod, a kábítószeres lehetőséget adnak arra, hogy a tudatodat megváltoztasd, azaz arra, hogy új értelmezésekre juss. Csak a lehetőséget nyújtják, az egyes emberek másra, másként használják, és emiatt van az a sok szemétség is a placcon. A normálisak alkohollal ütik ki magukat.

NORMAN: ...hogy alámerüljenek...

LES: ...így csökkentik tudati szintjüket, a cigivel meg a neurózis szintjét csökkentik, melyet saját paranoiájuk okoz, és tudod, az anyag arra jó, hogy környezetünket érzékelő percepcióink érzékenységet növeljünk. Más szavakkal, a vizuális percepciót lehetséges kiterjeszteni audio-vizuális percepcióvá.

S bár a drogok csak a kulcsot adták, a head-kultúrában mégis egyfajta szent helyet foglaltak el. Használatuk rituálékkal és tisztelettel volt körülbástyázva. Ezek a rituálék gyakran emelték a felhasznált drog mennyiségét, mely nagyobb pszichológiai reakciót váltott ki, teret engedve egy speciális kulturális interpretációnak. Ez a kultúra és a drog dialektikája. A head számára az LSD szimbolikus kulcs volt, mely a már immánensen jelenlévő tapasztalatot a szimbolikus határvonal túlsó oldalán manifeszt módon elérhetővé tette. Ez a szimbolikus kulcs nem engedte a tudatot idegen területekre, s ugyanakkor a bűnt kiengedte: így a „terep” jócskán megváltozott. Egy bizonyos értelemben tehát tekinthetjük a drogot úgy is mint olyat, mely átveszi az egyén tudatának felelősségét, paradox módon azáltal, hogy közben növeli a tudat szabadságát. A hit abban, hogy „ez a drog, nem én”, lehetővé tette az egyén számára, hogy egy időre, valódi ellentmondások mélyére nézzen, hogy a szabadság-korlátozottság dialektikájának mélyére lásson. A szalagokon sok kis részlet utal erre a tudatállapotra. Lesnél: „más ez, mikor be vagy állva” – érvelése egy komplex pillanatában, ahogyan ő viccesen karikirozza az autonómia elvesztésének konvencionális sztereotípiáját.

TONY: (egy korábbi megjegyzésére utalva, melyet később hosszú vita után visszavont) Tudod ez olyan, olyan igazi első nyomás volt a tudatomban, és aztán kijött a számon, és...

LES: Ez a baj, amikor anyag van benned, öregem. Kimegyek és megerőszkolok valakit egy perc alatt. (nevetés)

TONY: Menjünk és erőszakoljunk meg valami vén szatyrot az utcán!

De ezeknél az izolált eseteknél sokkal fontosabb volt az a szimbolikus tapasztalás, melyekből a head a körülötte levő struktúrák eredményeként automatikusan részesült. A drog szimbolizálta azt a lényeges ontológiai változást, ahogyan valakiből egy auto-

¹ Lásd Young (1972), akinek érvei szerint a kábítószerhasználatot társadalmilag és farmakológiailag ugyanúgy értelmezni kell, ami támogatja a legtöbb elméletet a területen. De úgy tűnik, azt sugallja, hogy mindkét terület egyenlő fontosságú, míg az én álláspontom szerint a társadalmi-kulturális tényezők messze fontosabbak a farmakológiaiakon.

nóm cselekvő egyén válik ahelyett, hogy a világ egy külsőleg meghatározott része lenne. Ebben az értelemben a „kulturális” drogfogyasztás nem korlátozódik pusztán a drog által kiváltott élményre. A gazdaság, a politika, a társadalom, az ipar, a környezetszennyezés, a rendőrség, a neveltetés – mind meghatározó elemek voltak az egyén tudatában. Ebből keletkezett egyfajta csökkenő felelősségtudat önmagukkal szemben, és ehhez kapcsolódva csökkent a büntudat érzése is. De a „head” számára, paradox módon, egzisztenciális értelemben, az ilyen „tapasztalások” dialektikus ellenpontja a személyes szabadság érzetének komoly növekedése volt. Hosszú idő után végre kiléphetett abból a szüntelen személyes harcból, mely az üresség visszazorítását célozza, s mely összetartja a józan ész világát, végre valahára felszabadult az örökkön-örökké korlátozó józan ész szabályai alól. Végre keresztüllátott a realitás kétes természetén, és annak látszólagos szabadságán, és beelátott az igazi társadalmi meghatározottságba. Pszichiátriai terminológiával – amit a hippik is gyakran használtak – ego-vesztés következett be, és egyfajta meta-egoista állapotba kerültek. A head képes volt meglovagolni, érzékelni ezeket, melyeket az átlagos autonóm tudat idegesen blokkolt volna. Experimentálisan szabad volt, hiszen megszabadult attól a személyiségére nehezedő feladattól, hogy egyben tartsa a világot.

Ahelyett, hogy ellenállt volna az erőnek, egy teljesen más vonalon reagálhatott. Kikapcsolt és hagyta, hogy történjenek a dolgok; ez egy tapasztalat volt. Minden ilyen tapasztalatnak megvolt a jellegzetes íze, mely az „egészt” is ízesítette. Ebben az értelemben a lerobbanás is csak egyfajta kellemetlenség volt azok számára, akik annyira el akarták azt kerülni, azoknak, akiknek érzékenységet visszavonhatatlanul lecsökkentette a kényszeres szükség, hogy barikádokat emeljenek a tapasztalat elé. Ebben az értelemben a headet ilyenkor semmi sem háborgathatta: a külső világ erőszakossága számára, elérhetetlen volt. Mivel látta az élet erőszakos jellegét és felszabadítóknak találta, semmi sem érinthette meg őt újra. Természetesen a „head” sem érezte magát olyan biztonságban, mikor lejött, de valamennyi mindig megmaradt ezekből az érzésekből; a szemléletnek ez a „rövid” megértése, mely őt a szimbolikus választóvonal „hip” oldalára helyezte.

A head számára a mindennapi normális tudatállapot, az autonómia mindennapos feltételezése a világban lényegében nem jelentett mást, mint a tudat leszűkítését mikropontnyivá a potenciális tudatállapotok teljes spektrumában. Ez a pont, mely mindössze egy véletlenszerű pont a történelemben, a ráció-technikai elemzés felfedezése, kiterjedt az egész ismert gondolati világra. „Ha képes lennél arra, hogy bízz magadban annyira, hogy elhagyd a látható valóság szűk körét, akkor széles experimentális területekre léphetnél be.” A drogokat úgy tekintették, mint olyan eszközöket, melyek a szűkös valóságot képesek voltak meglazítani és felfedni a valódi világot, akár tetszett, akár nem. A head ezt szerette, és jelnek tekintette, mely arra ösztönözte, hogy még tovább és tovább menjen, átlépte a szimbolikus választóvonalat. A „normális” ezzel szemben ezt nem szerette és megvárta, amíg a szálak maguktól elvezetnek valahová.

A csoport többször is kommentálta a drogok – azon belül is főleg az LSD – zárt experimentális területeket megnyitó képességét:

LES: Képes vagy arra, hogy lásd, és én láttam is a zenét. Láttam, ahogyan előbugyborékkolt a beszélőből.

VAL: Tudod, az érzékeid csapdában tartanak. Csapdában tart a tapimásod, szaglásod, ízeleled, látásod és hallásod, és ha trippzel az a híd, és már nem vagy többé érzékeid rabja, másképpen látod a világot.

LES: A tripp segít abban, hogy elérd a teljes érzékelést, főleg a látás terében. Egyszerűen látod a többi érzékeidet... Még soha nem láttam szagot, de már láttam hangot és hallottam színeket... Hát igen, egyszer lefeküdtem egy tyúkkal beállva, és azt hiszem, az volt a legfantasztikusabb élményem valaha. Olyankor az egész orgazmus olyan totálissá válik, hmm ... nemcsak az agy örmérezékelési neurológiai központjában, nemcsak a péniszem csúcán, hanem az egész testemen mindenhol, az ujjaim hegyén, orgazmus orgazmust követett. Ez az állapot annyira volt istenközeli, amilyen közel Istenhez kerülni lehet... Egyszerűen elképesztő volt, és az egyetlen dolog, mely visszatartott a további orgazmusoktól, az saját fizikai erőnlétem volt, mert minden energia kiszivárgott a végtagjaimból. Fantasztikus élmény volt, mert éreztem, ahogy tűnik el az energia, éreztem, ahogy az izmaid egyre kevesebb oxigént használnak fel... Elképesztő érzés.

A head, melyet meg kell különböztetnünk a drogostól, aki a szimbolikus határ másik oldalán van, folyamatosan, még ha felületesen is, felhívta a figyelmet és kommentálta a hétköznapi helyzetekben rejlő furcsaságokat. Bár ugyanabban a világban élt, annak több oldalát látta, többféle fénytörését, még kábítószer nélkül is, mint egy normális valaha is. A „head” megfigyeli, míg a normális igazgatja a valóságos világot.

Volt egy nagyon fontos aspektusa ennek a experimentális száguldásnak, ez pedig a teljes elkötelezettség a „most”-tal. Ha a mindenség egyenlő volt a tapasztalattal, akkor a jelen is a mindenséget jelentette, és a jelen fő dimenziója a „mostság” volt.

ROBIN: Az anyag egyfajta szabadságot jelentett... Amikor sokkal inkább tisztában vagy azzal, hogy... hogy mi van sokkal inkább, mint az, ami volt vagy lesz. Tudod, én úgy vélem, az embernek a jelenben kell élnie, most és azonnal, érzékelni azt, ami van és csak azért mert van, és semmi más ok miatt. Azt hiszem, kolostorba is mehettem volna és rájöttem volna ugyanerre úgy ötven év alatt, épp csak rájöttem, hogyan kell ezt csinálni, az LSD kicsit felgyorsította a folyamatot... vagyis tudod... hát igen meglehetősen.

Ez a „most”-ba való betokosodás, és annak az érzése, hogy szabadon körbe lehet járni a pillanatot, az idő tradicionális fogalmainak teljes leépüléséhez vezetett. Az ipari vagy a munkacentrikus idő számára a sorrend a legfontosabb, pl. amit meg kell tennem, mielőtt bármi mást tehetnék – a tudat egy meglehetősen kritikai ösvénye. Enélkül a jól elhatárolt és mindenki által elfogadott időstruktúra nélkül nem lennének képesek bonyolult lineáris feladatokat megoldani, és különösen nem lehetne a különböző specializmusok integrációjára támaszkodni. Az idő érzékelésének ez a külsőleg ránk kényszerített módja nem annyira emberi, amint azt az unalom és a frusztráció gyakoriságából látjuk – ezt a munkások sivatagként érzékelik, mely elválasztja őket és

a szirénát, mikor az megszólal. A „head”-ek különösen erőteljesen érzékelték a konvencionális idő helytelenségét trippjeik alatt.

NORMAN: Észleled, hogy az idő egy emberi alkotás, nincs olyan, hogy idő, az csak egy nagy adag szar, amit az ember önmaga komputerezálására talált fel.

A terepen dolgozó egyházi alkalmazottak leggyakrabban azért kritizálták a hippiket, mert annyira megbízhatatlanok voltak. Ugyanakkor, ha véletlenül találkoztál egy hippivel, és valami érdekelte, addig veled maradt, amíg át nem beszélték azt a bizonyos valamit. Nem volt olyan, hogy „most rohannom kell” vagy „csak egy percem van”, amivel elkerülhette volna egy valódi találkozás veszélyét. Az idő eme szubjektív értelmezése, az érzékek teljes nyitottsága és az autonómia teljes hiánya a drogos tapasztalatok alapján, eloszthatja a kiterés normális érzékeit: objektíve ízléstelen helyzetek válhatnak örömtelivé vagy izgalmassá.

ROBIN: Szóval egy tyúkkal voltam, és telehánnya az egész padlót, mindketten jól be voltunk löve, a szoba forgott, azt sem tudtam megmondani, hogy hol vagyok vagy ilyesmi, de aztán csak összetakarítottam a mocskot. Még csak nem is izgatott, bár általában, ha csak egy szobában vagyok valakivel, aki rosszul van, már háynom kell nekem is. És akkor ott a pusztá kezemmel szedtem össze a hányadékot egy edénybe.

LES: Ott volt az a mocsár Bathban, legalább futballpálya hosszú volt, és olyan, mintha hullámlemezként egymásba volna hajtogatva.

DEREK: Jó magas fickónak kell lenned, hogy egyvégében kibírd.

LES: És ott mindenki pisált az egész soron, végig emberek álltak és én is köztük álltam, olyan volt, mint egy kibaszott folyó, kibaszottul be voltam állva, és gyönyörű volt, nagyon megkapó volt az a pisálás.

DEREK: Az összes kutyaszar és gyufa úszkált ott lefelé.

LES: Gyönyörű volt, és szörnyű volt a bűz.

Az ego, a védekező reflexek elvesztése és a nyitás a különös felé összességében újabb tiltott területet tesz elérhetővé a head számára – a pszichotikust önmagán belül. Azon tapasztalatok fonákja, melyek mindennapi konvencionális tudatunkban is nagyon jól elférnek, ugyanúgy elérhető tapasztalat, mint a normalitás maga a szigorúan „trippes” headnek, és néha ők maguk sem tudnak a kettő közt különbséget tenni. A „trippes” gyakran úgy tűnik, mint egy pszichotikus. Az LSD-t először laboratóriumi körülmények között vizsgálták, segítségével próbáltak skizofrén állapotokat előállítani. Kevés bizonyítéka van annak, hogy az LSD-élmény ugyanaz, mint a skizofrén², de kevésbé kétséges, hogy sokak számára a „trip” egy utazás „énjük sötétebbik felébe”.

Minden bizonnyal igaz volt, hogy nagyon tiszta megfeleltetések vannak a kábítószerhasználat és a hagyományosan értelmezett pszichiátriai összeomlás között.

² Lásd a londoni King Edward's Kórház „Drug Dependency Discussion Unit” feljegyzéseit (1972:3).

A maguk kemény modorában a kábítószerellenes osztag is megerősíti ennek az összefüggésnek a tisztaságát.

B: Nagyon gyakran dumáltunk egy sráccal, a drogosok közül, és ő drogokról beszélt, és hirtelen rájöttünk, hogy nem is a drog, az, ami a kölyköt mozgatja. Valami sokkal mélyebben gyökerező valami, és sokukat a kórházba küldjük. És azt találták a kórházban, hogy annak ellenére, hogy drogok mögé bújtak, pszichiátriai betegségük volt, ha nem is súlyos. Találsz olyan srácot, aki azt mondja, „fű addikt vagyok, érted”. Néhány doktor azt hinné, hogy ez az úgynevezett cannabis pszichózis, de én tudom, hogy, hmm... egyes orvosok úgy dolgoznak, hogy ha jön hozzájuk valaki, ha valahonnan be küldték azt a valakit, más szakértők, akkor teljesen elfelejtik a drogot, és mint pszichiátriai páciens kezdik vizsgálni, és valószínűleg találnak is valamit nála, ami valami halvány pszichiátriai rendellenesség, érted, lehet skizofrén vagy bármi...

Bár ezen a ponton lehetőségeink korlátozottak a headek követésében, nem szabad elvetnünk a kábítószerhasználat pszichotikus aspektusait mint patológiás tüneteket. Normális tudatunk árnyékos és misztikus aspektusainak ismeretét és vizsgálatát gyorsan rövidre zárta és betegnek minősítette a modern medicina bölcsessége. Azt hiszem, ebben, az önmagán belüli pszichotikussal való találkozás értelmében mondta Les, hogy „néhány ember LSD nélkül is »trippezhet«”. Lehetséges volt a választóvonal „menő” oldalán lenni a kábítószerrel való kapcsolat nélkül, ha volt valamilyen kapcsolatod ezekkel az alvilági régiókkal.

A hippí közegben itt érintkezés van a kábítószerrel a vallás³ irányába való elmozdulással. Bár a külvilág számára ez „egészséges” fejlődés, a kábítószerrel való lemondás miatt ez szimbolikus értelemben nagyon közel áll a drogos tapasztalathoz. Sok köze van az énünk teljesebb megismerésére való törekvéshez. A kábítószeres használata és megérzése tehát nem kötődik a kábítószer fogyasztásának aktusával vagy a kábítószeres viselkedéses megfelelőivel. A kábítószerhasználat bejáratot jelentett egy hatalmas szimbolikus világba. Ha egyszer beléptél ebbe a világba, a kábítószeres tényleges jelenléte már nem lényeges.

Repülhetsz anélkül, hogy kábítószerrel használnál, és a normális élmény, kivéve a drogos élmény minősége máris megváltozott. Bizonyos értelemben a „normálist” a „menőtől” elválasztó szimbolikus választóvonalon való átlépés szembeállít minket egy klasszikus hitparadoxonnal. Akár megérted, akár nem, nincs módja a szakadék logikus érvekkel való áthidalásának. Ugyanígy lehetetlen e szimbolikus világ létezésének bebizonyítása egy hitetlennek, főleg egy olyanak, aki meg van győződve arról, hogy „beteg” vagy. Azok a kérdések, melyek a külső „normálisak” számára megjelenhetnek, bent elvesztik jelentőségüket, és a bizonyos dolgokra való rákérdezés maga is jelentheti, hogy a kérdező válaszra sem érdemes. A kábítószeres kultúrának ez a „22-es csapdája” aspektusa volt a jószándékú ügynökségek és szimpatikus csoportok zavarának.

³ A kaliforniai Jesus-Freak mozgalom, mely mostanában Angliában is terjed, ezen fejlődés legnyilvánvalóbb példája.

Ez a kultúra kívülről való elismerésének legnagyobb akadályja. Az „okok” keresése, azok elkülönítése és végül megváltoztatásuk, és a könnyű drogokról kemény drogokra váltás eszkalációja az, amin a kábítószeres kultúra megértése leginkább alapul. Mind-egyik arra szolgál, hogy a kábítószeres helyreállítsa autonómiáját az oki láncon belül. Ezek a kísérletek sosem találkoznak a headek drogos tapasztalataival. A head számára, ha képes vagy megérteni önmagad meghatározásának dialektikus természetét – paradox módon – akkor érzed a legszabadabban öntudatod teljes gazdagságát, ha leginkább meghatározott vagy. Kitágított tudatod, a benne rejlő mindenhatósággal a normális tudatot mint teljesen lényegtelenlét láthatja, világ/munka/szenyes/önző/kisszerű-afférnak. Az ebbe a világba való visszatérésre való buzdítás egyszerűen megerősíti a head tapasztalatainak új elrendezését, és kommentárjainak munka/felelősség alapja mutatja, hogy ez annyira önző marad, amennyire mindig is volt.

Saját terminusain belül a kábítószeres jobban ismeri a szociális munkást, mint az őt. A drog jelenségének és az abban való részvétel experimentális jellegének objektív oki megértésén belül az a pont, ahol a legnagyobb a szétválás, pontosan a szabadságfogalom ellentmondásánál van. Ezen „objektív” csoport számára a szabadság az önmagunk iránt érzett felelősség, a „szubjektív” csoport számára akkor vagy csak szabad, ha nem vagy felelős önmagadért. A head tartózkodása attól, hogy valóban megkíséreljen ellentmondani saját droghasználatának külső definícióival, csak tovább bonyolítja a helyzetet. A segítő érzi, hogy a drog valahol mélyebben, misztikusan kapaszkodott meg, és elnyomja az egyén normális kommunikációs energiáit. A segítő megkettőzi erőfeszítéseit, hogy szólhasson ahhoz, ami még maradt, az egykori autonóm énből, hogy rávegye a hitvány betolakodó kidobására. A head – cserébe – egyszerűen még inkább megbizonyosodik arról, hogy a segítő nem láthatja az „igazságot”.

Ilyen értelemben a „hit megértése” vagy a megértés mint a benyomás első érzete nyilvánvalóan életük más területeire is kiterjedt. Türelmetlenek voltak az oki vagy a külső magyarázatokkal szemben, magát az élményt akarták, és halálra untatta őket az élménybeszámoló. Azok a módok, amelyekkel ezeket az érzéseket megélték a head-kultúrában, figyelemre méltóak voltak: az élmény győzedelmeskedése a racionalis-technikai megértés felett valószínűleg az egész mozgalom legfontosabb és leginkább közös tana volt. Ez nem jelentette azt, hogy a nyelvet redundánssá tették, sőt ellenkezőleg, a hippi-kultúra kiemelten verbális, de a nyelv használatának célja nem a folyamatok „igazi”, objektív, közös megértése. A nyelv érzések elősegítésének, tudatállapotok megértésének eszköze volt. Ez a nyelv olykor kecses volt és komplikált, máskor sértő javaslatok, ellenjavaslatok, ellentétek, paradoxonok és meglepetések kifejezőeszköze volt. Sok mindent nem beszéltek meg, hanem feltételezéseikre hagyatkoztak. A szavak önmagukban a légkör anyagába vágott formák voltak, nem pedig annak objektív reprezentációi.

Ezek az érzések társultak az emberfeletti koncentrációval a jelenre és arra a képességre, hogy a mindennapi élményeket átalakítsák, különösen a pszichotikus bátorsággal, mely a headeket a misztikus tapasztalatok kiváló alanyává teszi. Ez jó eséllyel meg-

történt, különösen egy acid „trippen”, és ha már egyszer megtapasztalta, az egyént véglegesen a szimbolikus választóvonal „menő” oldalára helyezi. Ezen tapasztalat valós természete nagyon nehezen kiismerhető, és ez a headekre is igaz, bár szerettek beszélni mindannyiuk leginkább eltörölhetetlen tapasztalatáról; nem lehet más terminussal megfogalmazni, mint önmagával. A misztikus tapasztalat a headek kábítószeres világa központi értékeinek kvintesszenciális szimbóluma és elismerése volt. Az egyént véglegesen a mindennapi világ és annak autonómia-törekvéseinek hatókörén túlra helyezte. Ha része lennél ennek a kozmikus tudatosságnak, része Istennek, ténylegesen Isten lennél, akkor az okiság és a személyes autonómia fogalmai az élet parányi részecskéjének félreértéseivé válnának, melyeket teljes mértékben átlépnél és eltüntetnél. Az élet minden aspektusa részeddé válna, akkor hogyan is harcolhatnál önmagad ellen?

Volt egy érintkezési pont itt, a head kábítószeres képek és a keleti vallás és kultúra között. Ezeknek a vallásoknak az ismerete nagyon felületes volt, a tudálékos külső gyakran mély tudatlanságot takart. A Kelet leginkább helyzetük metaforájaként szolgált, semmint valódi megfelelője lett volna. Azt mondanám, hogy a kelettel kapcsolatos objektív tudás hiánya nem ásta alá a keleti metaforához vezető tapasztalatok eredetiségét. Íme a trippes misztikus tapasztalatok természetes csoportközegben való részletes elbeszélésének felvétele:

LES: Hiszem, hogy van egy „Godhead”, és hiszek az élet tiszta energiájában, melyről nagyon sokat megtudtam trippen, ez egy baromi vallásos dolog volt egyszer.

DEREK: Igen, de hiszed, hogy van „figurehead”?

LES: Aha, ahol most a fejem van, az nekem a Biblia, a Ji Csing, vagy akárhogy is hívod, a Változások Könyve.

NORMAN: Hiszel abban, hogy amit most csinálsz vagy amit tapasztalsz és a tudás, amit megszerzel, bármiféle hasznot hoz neked?

LES: Persze, hogy hoz.

DEREK: A tapasztalat maga az élet.

LES: Ez lesz a leghatalmasabb nyereség, nemcsak magamnak, hanem – remélem – embertársaimnak is. Hiszem, hogy ha végigmegyek a Változások könyvében, és meglátom a Hexagrammot, a változások megmutatkoznak előttem. Nem csak az életemet próbálom eszerint élni az adott pillanatban, de hiszem, hogy amit a Változások könyve szerint, saját humanitásképem szerint és saját „Godhead”, tiszta energiájú életerő fogalmaim szerint csinálok, más emberek számára is jobbá tesz az életet, azok számára, akik körülvesznek, akiket ismerek. Az én adóságom a társadalom felé, ha így jobban tetszik, hogy amivel a másik embernek tartozom, azzal magamnak tartozom.

LES: Igen, mert a keleti vallás-fogalomnak sok közös vonása van az LSD-vel vagy az LSD-s vallásfogalommal.

VAL: A Nyugat elfogadja a nézetet, hogy Isten egy transzcendentális lény, vagy más szavakkal, más, mint a világ, és akkor jutsz a paradicsomba, ha jó voltál ebben az életben. (nevetés)

Bármilyen, amit megtudsz, egy lehet Istennel, de a Kelet az hirdeti, hogy isten immanens, és mi Istenek vagyunk Istenben, érted, Isten bennünk van, és ez az, amit az LSD ad neked.

Az LSD beavatkozása transzcendentális tapasztalatainkba nem értékteleníti el azt, ahogyan néhányan érveltek. Először, ennek a dolgozatnak a központi kérdése, hogy a

drogok elsődleges fontossága nem farmakológiai tulajdonságaikban rejlik, hanem egy hatalmasabb szimbolikus rendszernek való megfelelésükben. Bár a drogok átforgatják ennek a világnak a bejáratát, maga a szimbolikus világ megtestesül és életre kel a mindennapi emberi folyamatokban. A transzcendentális tapasztalat sokkal inkább az ebben a világban való élet terméke volt, mint bizonyos vegyszerek agyra gyakorolt hatásáé. Másodsor, ha egy pillanatra feltételezzük is, hogy a tudat vegyi determinánása erősebb tényező, mint a kulturális, ez sem értékteleníti el a misztikus epizód experimentális integritását. Nem számít, mi az oka, valóságként érzékelik. A tapasztalatot nem lehet okai alapján megítélni, csak természete és az életre gyakorolt hatása alapján.

EGY SZUBKULTURÁLIS FARMAKOLÓGIA

Bár a head kábítószeres képet hatalmas szimbolikus választóvonalként írtam le, a headek maguk a különböző drogtípusok között sokkal komplexebb különbséget tesznek. A **hasis** minden drogok közös nevezője, és a leginkább használt is egyben. Helyesen használva, a kellő szimbolikus jelentéstulajdonításokkal a head tapasztalatának alapvető része. De azt is elismerik, hogy számos más csoport meglehetősen különböző módon használta a drogot, igencsak eltérő jelentésekkel. Az **LSD**-t egészében sokkal erősebb és kulturálisan sokkal pozitívabb drognak tekintik. Lehetséges volt LSD-t bevenni trippélmény nélkül, és ez volt a nem-kulturális használat, de az általános érzés az volt, hogy a „normálisak” többnyire csak egyszer veszik be, és egy életre elriasztja őket. Számos hippit is elriasztott a drog, és széles körben elismerték, hogy fogyasztásának nagy a potenciális kockázata. Azok a hippik, akik idegesek lettek a drogtól, nem out-group figurák voltak; a szélesebb szimbolikus világ részei voltak, és így valamilyen szinten megértették, milyen rendszeresen trippezni. De az, hogy nem használtak LSD-t, lehetetlenné tette számukra, hogy „igazi” headekként nézzenek rájuk. Az „igazi” headek nem használnak válogatás nélkül LSD-t, tisztában vannak az „úgy maradás” kockázatával. Rendszeresen és óvatosan használták, igen alaposan felkészítve magukat az élményre vagy finoman megtalálva a hangulatot, melyben az LSD jól hat.

A **heroin** olyan messze van az LSD-től, mint az LSD a hasistól, de kulturálisan sokkal kevésbé megfelelő módon. A „H” veszélyeit sokkal kevésbé ismerték fel, de nem volt igazi szánakozás azok iránt, akik rajta maradtak a heroinon, vagy a kokainon; az attitűd állandó volt, rajta áll, ha belevágott, akkor biztos bejön neki, ez az ő trippje. Nem tudtam kemény drogfüggőkkel dolgozni, és a keménydrog-osztag szerint a kemény drogfüggők száma a '60-as években regisztrálthoz képest jelentősen visszaesett. A heroin volt az a drog, amelyről nem sokat beszéltek, ha használnád, csak alkalm-szerűen is, csak a legközelebbi társaid tudnának róla. Az egyik head, akit ismertem, elmesélte, hogy régebben alkalm-szerűen használt „H”-t, és hogy amíg szigorúan vigyázol az adagra és a gyakoriságra, és kitarasz a bőr alá szúrásnál, ahelyett, hogy vénásan nyomnád, elkerülheted a függőséget és az azzal járó szörnyűségeket. Bizonytal igaz

volt, hogy bár a drog veszélyei ismertek voltak, nem volt jelen az a fajta félelem a drog-gal szemben, mint ami a „normális” társadalmat jellemzi. Egyszerűen úgy tekintették mint egy erős anyagot, és nem mint erős ellenséget, melyet normálisan inkább el kell kerülni, de különleges körülmények között szívesen használták. Azt hiszem, hogy a vizsgáltak körében sokkal óvatosabban bántak a heroinnal, mint a kontrollcsoportokban, de erre bizonyítékom nincsen.

A „H” kulturális jelentése feltételezett fizikai visszafordíthatatlanságának szimbolikus kiterjesztése volt. A heroinra ráállni nem egyszerűen azt jelenti, hogy átlépsz a „normálisat” a „menőtől” elválasztó korláton, az a normális világgal való kapcsolataid tagadhatatlan lezárása. Bizonyos tekintetben ez a „H”-ra való ráállás hasonló az LSD-re állásra, de a heroin esetében nemcsak a végsőkig vitted az elszakadást, de a hidakat is felégetted magad mögött, és nincs visszatérés. Bizonyos értelemben ez tette a „H”-t a drog kultúra jelentésének legfőbb kifejezőjévé. A korláton túli jelentésekkel szembeni lojalitás kifejezése volt, melyet a normálisak sosem lesznek képesek megérteni, és ahonnan a tiszta társadalom sosem lesz képes visszahozni téged. Másrészt, a szimbolikus állapotok igazi és fizikai állapotok felett állását elismerve, a „H”-t részben gyanakvás övezte. Jelentése kötődött az üresség előtti utolsó lépéshez, meghalhatsz tőle – mi-csoda megdönthetetlen, anti-normális-leginkább-menő lehetőség – és mégis választottad, és ez volt a legnagyobb ár. Ebben az értelemben a „H” kulturális jelentése állt legközelebb farmakológiai alapjához az összes kábítószer közül, melyeket a head-közegben használtak; csak ebben az értelemben egyeznek a kulturális és farmakológiai jelentések, vagyis, hogy a végső ár a halál, bár az idáig vezető út mindkét esetben nagyon különböző.

Az **anfétaminok** és **barbiturátok** szerepei nagyon eltértek az általános gondolkodásmódtól. A head közegben nem volt központi szerepük abban az értelemben, ahogy az „anyagnak” vagy az LSD-nek volt. Ezeket általában más kulturális csoportokhoz kapcsolták. A hippi-közegben, úgy tűnik, inkább ad hoc alapon használták, hogy ébren maradjanak, vagy hogy ilyen-olyan feladatokat el tudjanak látni segítségükkel. Amikor beszédtek, a kellő szimbolikus módon, hatásuk kulturálisan a hasis erősségéhez volt legközelebb, de nekem úgy tűnt, hogy széles körben nem használják így ezeket a tablettákat. Egy szippantás sokkal inkább megfelelő volt a legtöbb esetben, hacsak nem volt valamilyen különleges oka annak, hogy hosszú ideig aktívnak kellett maradni. Természetesen jelen volt a hozzáférés kérdése, és amikor semmi más nem volt, akkor szedtek tablettákat. Egy erős szimbolikus struktúrákkal rendelkező kábítószeres kultúrában minden drogot értékesnek tartanak, és bármely droggal elérhetőek a megfelelő hatások. A kultúra központi tagjai az elképzelhető összes kábítószerrel kipróbálták már, és lehetséges, hogy az összetört barbiturátokat néha használták a „H” lövet pótlására, de ezzel a gyakorlattal személy szerint nem találkoztam.

A különböző kábítószerek headek nézete szerinti csoportosításának ezen leírása nem értelmezhető mint az „eszkaláció” bizonyítéka az általánosan elfogadott teória értelmében, vagyis hogy a könnyű drogok használata menthetetlenül elvezet a kemény

drogok használatához. Habár voltak kognitív különbségek a közegben használatos drogok között, a váltást egyikről a másikra a tudat állapotai határozták meg, melyeket a kulturális jelentések felől közelítve sokkal könnyebben megérthetünk. Valójában csak a heroin esetében volt meggyőző kapcsolat az anyaghoz kapcsolódó kulturális jelentés és annak „objektív” farmakológiai hatásai között. A kulturális váltás az egyik kábítószerrel a másikra viszonylag független azok farmakológiai természetétől; lehetséges a tudatállapot-váltás drogok nélkül is, és ugyanígy lehetséges kábítószerrel bármilyen efféle változás nélkül. A kábítószeres sokkal közelebből ismeri a hasisról LSD-re és különösen az LSD-ről heroinra váltás természetét, mint a kívülálló. Amint egy egyén vagy társaság belépett a kábítószeres szimbolikus világába, a drogok egyszerű megvonása keveset változtat, a headok hamar találnak más utat a normálisak társadalmából való kilépésre, meglehetősen, a hagyományos társadalom sokkal nagyobb költségével. A heroin szintjén tapasztalt közelebbi egyezés azt jelenti, hogy ezen a ponton lehet valamennyi igazság az eskaláció-elméletben.

Fordította: Bogdán Lilla

„NO FUTURE” – A NAGY-BRITANNIAI MUNKÁS SZUBKULTÚRÁK ÉS STÍLUSOK RÖVID TÖRTÉNETE

(*Michael Brake*)

FORRÁS: MICHAEL BRAKE (1985) NO FUTURE – A BRIEF HISTORY
OF BRITISH WORKING CLASS SUBCULTURE AND THEIR STYLES.
IN MICHAEL BRAKE (1985) COMPARATIVE YOUTH CULTURES.
LONDON, ROUTLEDGE AND KEGAN PAUL, 72-80.

Fontos figyelmet szentelni annak, hogy – egy sajátos mini kultúrtörténetet teremtve – a második világháború után hogyan fejlődtek a szubkultúrák Nagy-Britanniában. A legtöbb fiatal nem vett részt ezeknek a szubkultúráknak az életében, hiszen ők úgy érezték, hogy már sokat fektettek a fennálló rendszerbe és közönyösen vagy aspirációkkal telve viszonyultak hozzá. Egyébként is nehéz kérdés az, hogy ki tekinthető egy szubkultúra tagjának, hiszen mindig vannak olyanok, akik igazi tagjai a csoportnak és annak életében teljesen részt vesznek, illetve olyanok, akik csak néha csapódnak a csoporthoz, a felháborodást kiváltó stílusok viszont kevesebb marginális tagot számlálnak. Egy stílus követésének tehát különböző fokai vannak, a legfeltűnőbbtől addig, hogy valaki csak apró jelekkel mutatja a stílus követését. Korábbi stílusokból brikolázsszerűen is lehet új stílusokat alkotni. Egy stílus halálos ítélete azonban az, ha egyre fiatalabb csoportok kezdik el követni, az óvodások számára azonban a stílus már semmi jelentéssel nem bír. A szerző is látott már óvodás korúakat, akik úgy néztek ki, mint Fonzy, akiknek semmi nosztalgikus viszonyuk nem volt a mitikus ötvenes évekhez. Ebben a korban persze a konkrét hősök és nem a stílus követése a fontos.

A TEDDY BOYOK

A teddy boyok (más néven „teds”) voltak az első munkásosztálybeli piperkőcök Nagy-Britanniában a második világháború után, az ötvenes évek végének sűrű és sivár éveiben. Ők voltak az első lázadó, közellenségnek kikiáltott csoport. Elsősorban szakképzetlen fiatalok voltak (*Fyvel*, 1963), akik kimaradtak a háború utáni jóléti Nagy-Britannia mobilitási lehetőségeiből, hiszen hiányzott az ehhez szükséges iskolá-

¹ Az angol kifejezés a *folk devils*, ami egyértelműbben mutatja a hősökkel (*folk heroes*) való szembeállítást. Stanley Cohen 1972-ben egy egész könyvet szentelt annak, hogy feltárja, egy ifjúsági szubkultúra hogyan hoz létre morális pánikot a társadalomban, és hogyan alakul ki az, hogy a társadalom szemében egyes szubkultúrák tagjai a társadalom által rossznak, veszélyesnek és károsnak definiált jelenségek megtestesítőjévé, és ilyen értelemben mintegy „közellenséggé” válnak. (S. Cohen. 1972. *Folk Devils and Moral Panics*. London: MacGibbon & Kee)

zottságuk, nem tudtak munkát vállalni fehérgallérosként, és a szakképzettséget igénylő iparágakba sem tudtak bekapcsolódni. A bőség és jólét mítoszát erősítették meg a sértett és előkelősködő középosztály szemében, hiszen stílusukban ötvözték az Edward korabeli gazdag felső osztályok ruházatát² a Mississipi-vidéki szerencsejátékos stílusával: jellegzetes öltözékük a bársonygalléros zakó, a szűk, egyenes szárú nadrág, a krepptalpú cipő és az amerikai nyakkendő volt. Hall és Jefferson (1978: 48) így látta őket:

A teddy boyok kisajátították a felső osztály ruházati stílusát, így „áthidalták” a főleg kétkézi, szakképzetlen, majdnem lecsúszott réteg valódi karrierje és életesélyei között és a szombat estei „ki vagyunk öltözve és nincs hova menni” érzése között tátongó szakadékot.

A kultuszfigurák a Marlon Brando szerepeiben megjelenő fenyegető motoros fiatalok, James Dean, az érzékeny gátlásos srác, a férfiasság elsődleges modellje azonban a memphisi Elvis Presley volt. Ő volt a munkásosztálybeli déli fiú, aki a város rossz részén született, akinek a feketékre jellemző szexi mozgása és hangja nemcsak az Egyesült Államoknak szólt, hanem a világ minden munkásosztálybeli fiataljának. A teddy boy macho image-e ellensúlyozta piperkőcségét és megővta férfiasságát – jól mutatja mindezt egy „családi orvos” cikke (Evening News, 12.5.54):

A teddy boyok ... elméje zavart, abban az értelemben, hogy mindannyian valamilyen pszichózisban szenvednek. A nádpálca és a kötél mellett – büntetteik nagyságától függően – leginkább arra van szükségük, hogy rehabilitációs kezelést kapjanak egy pszichopatakat kezelő intézetben ... mert nincs meg bennük az a mentális kitartás, hogy individuummokként viselkedjenek, bandákba kellett tömörülniük. Nemcsak arról van szó, hogy ezek a zabolátlan fiatalok bizonyos mértékben kisebbségi komplexussal párosuló paranoiában szenvednek, hanem valóban alsóbbrendűek a be-tegységük nélkül is. ... Nem a tudatlanság hajtja őket a bűnözésbe, hanem a gonosztevés vágya.

A teddy boyokat tették felelőssé mindenért, a szolgálaton kívüli katonáknak pedig megtiltották, hogy a teddy boyok öltözetét hordják. Melly (1972:38) emlékeztet bennünket a korszak atmoszférájára:

A zendüléseket a mozikban és a verekedéseket, a bandákat és az esetleges vandalizmust a klausztrófiás helyzet okozta. E jelenségek okai között szerepel az a társadalom, amely még mindig azt tartotta, hogy a középosztályok joga az, hogy megszabják egy olyan osztály erkölcsi szabályait, amelynek az életmódja teljesen más volt, mint az ő mindennapi tapasztalataik; egy idősebb generáció, amelyik ürügyként használta a háborút arra, hogy minden területen ő fektesse le a törvényeket; egy oktatási rendszer, amely kitagadott minden kreatív potenciált és zsákcitás szakmákba és kötelező katonai szolgálatba torkollott; egy szürke, színtelen, lepusztult világ, amelyben a jófiúk asztaliteniszt játszottak.

Amerikából betört a rock and roll, Melly szerint „akkoriban ez ösztönzött a gondolkodás nélküli dugásra és magáért való vandalizmusra: a kefézés és a rombolás zené-

² Nevük is innen ered: a Ted az Edward beceneve.

je volt” (Melly, 1972: 36). A rock and roll eredményeképpen zendülések törtek ki a muzikban és a tánctermekekben. A popzenét valóban nemzetközivé tette 1953-ban Bill Haley, majd Presley, Little Richard, Muddy Waters és Chuck Berry. 1957-re a lemezeladási számok olyan csúcstot értek el, mint majd később csak 1963-ban, a Beatles idején.

A MODOK

A munkásosztálybeli fiatalok között két domináns attitűdöt figyelhetünk meg: a gyakran konzervatív munkásosztálybeli értékek kemény, férfias hangsúlyozását, illetve a szofisztikáltság hűvös távolságtartását. A teddy boyokhoz hasonlóan a modok is East Londonban bukkantak fel először, ők azonban arra tettek kísérletet, hogy rendezett, divatos image-ükkel eltávolítsák magukat osztályhelyzetüktől. Eredeti nevük „modernist”, azaz modern (ez egy bebop kifejezés), ők az amerikai fekete bőrű fiatalok elegáns piperkőcségének voltak a megfelelői. Kemények voltak, de az alacsonyabb presztízsű fehérgalléros, felfelé mobil csoportokat jelenítették meg, öltözködésük elenségeik, az osztályhovatartozást hangsúlyozó macho rockerek szöges ellentéte volt. Mindkét csoport az 1960-as évek elején jelent meg. Nutall megfogalmazása szerint (1969: 333) a két csoport image-e között az volt a különbség, hogy „a »mod« azt jelentette, hogy puhány, többet mutat, mint ami, aki felülmúlni igyekszik a középosztálybelieket; arra törekszik, hogy versenyképes, sznob és hiteltelen legyen, a »rocker« jelentése pedig az volt, hogy menthetetlenül naiv, faragatlan, ápolatlan.”

A modok azért voltak gyanúsak, mert túl elegánsak voltak, a táncuk túl kifinomult, drogfogyasztásuk (tabletták) túlságosan visszafogott. Ők voltak a fogyasztás úttörői, ők inspirálták a Mary Quantot és a Carnaby Streetet¹. Zenei irányzatuk a ska, a nyugat-indiai² popzene volt, de populáris mellékterméke volt a mod zenének a The Who, Rod (akkoriban Mod) Stewart, és a The Faces. A modoknak különféle rétege létezik, egyfelől a művészeti iskolások, és egyetemista vagy főiskolás modok, akik később újra feltűntek a glamrock és a new wave táján, ők sminkelték magukat és pénztárcát hordtak; a legnagyobb számú mod-csoport zakót hordott, csinos, szűk nadrággal és hegyesorrú cipővel, társaik rövid hajú, elegáns lányok voltak; a harmadik csoport pedig a scooter boys, akik a munkásosztály sportautóján, az olasz motorbiciklin (ez a „scooter”) közlekedtek, különféle kiegészítőkbe, anorákba és bő farmerba öltöztek. És végül a modok egy csoportja, a kemény mag öltözéke agresszív munkásöltözet (farmer és az ipari munkások bakancsa) – belőlük lettek a skinheadek. Témájuk a gyorsaság volt, a gyorsaság mint drog, a gyorsaság mint életstílus, és témájuk volt még Jamaika is, a ska, a

¹ A „Carnaby Street kis utca a londoni Söhóban, amely a '60-as években az akkoriban ideológiai tartalmaktól (lázádas) sem mentes ifjúsági divat központja lett.” (Bart István: *Angol-magyar kulturális szótár*, 43.)

² Ebben a kontextusban nyugat-indiai nem India nyugati részét jelenti, hanem a Közép-Amerika keleti partjain található szigetvilágot, elsősorban Jamaikát.

sötét árnyékok, és a nyugat-indiai „rude boys”⁵ szegényes fejedői. Klubjaik egy csillogó álomvilágra emlékeztettek (ezekből lettek később a diszkók), ahol az elegancia túlépelt a család, az iskola és a munkahely által előírt unalmas jólöltözöttségen. Érdekes, hogy ebben a szubkultúrában a lányok saját jogukon is részt vettek, párokban vagy csoportokban lehetett őket látni.

A ROCKEREK

Kulturális ellenségeikkel szöges ellentétben a rockerek két csoportba oszthatóak, a motorosokra és a greaserekre. Öltözkük a fekete bőrdzseki, szegecsek, bakancs és farmer, agresszívok voltak, elkötelezett munkásosztálybeliek, machók – „vadak” – otthonellenesek és rendszerellenesek. Barker és Little (1964) kutatásai azt mutatták, hogy a rockerek rosszul fizetett képzetlen kétkezi munkások voltak, míg a modok félig képzett, fehérgalléros munkakörökben dolgoztak. A rockerek vagy szabadelvű „easy ridersek” voltak, vagy pedig greaserek, akiket kevésbé vonzott a motorozás kultusza. A két csoport különböző időpontokban jelent meg, Willis (1978) pedig összefüggést talált aközött, hogy a rockerek hangsúlyozták férfiasságukat, elutasították a középosztálybeli élet késleltetett felmagasztalódását, a tánc, Elvis, Gene Vincent és Eddie Cochran zenéje (amely értelmezése szerint nosztalgikus érzelmekkel telve engedte szabadjárá az erőszakot és a szexualitást) és a motor (amely maga is a szabadságot, a hozzáértést és megfélemlítést szimbolizálta) között. Bizonyos értelemben motorizált, törvényen kívüli cowboyok voltak (mint a Pokol Angyalai), magányosak és kívülállóak, akiket a motorhoz kapcsolódó bajtársiság kötött össze. Szexizmusuk abban mutatkozott meg, hogy lenézték a „puhány” modokat, a nőket és a felelősség és a tiszteletre méltóság hagyományos kötelékeit.

A SKINHEADEK – ERŐSZAK A LELÁTÓKON

Agresszív munkásosztálybeli puritánok nagy, ormótlan bakancsokban, farmernadrágban, aminek a szárát felhajtották, hogy a bakancs kilátszódjon, egészen rövidre vágott hajjal, nadrágtartóval, akik erőszakosságuk és rasszizmusuk miatt kiérdemelték a „bovver boy” elnevezést, kötözködő magatartásuk miatt pedig a „boot boy” (azaz bakancsos fiú) elnevezést. Stílusukat tekintve gyökereiket a kemény modoknál találjuk meg, akik helyi bandákba tömörültek, amelyeket a terület helyi vezetőjéről neveztek el. Lelkes futballrajongók voltak, a lelátókon összezsaptak az ellenfél szurkolóival. A hagyományos konzervatív értékeket fogadták el, amely hangsúlyozta a kemény munkát, a patriotizmust, a saját terület védelmét, ezért megtámadták a hippiket, a homo-

⁵ Nyugat-indiai „kemény fiúk.”

szexuálisokat és a kisebbségekhez tartozókat. Elnevezésük a rasszizmus metaforájává vált, amelyet ők nyíltan ki is nyilvánítottak, de a rasszizmus Nagy-Britannia bevándorlási politikájában is fellelhető volt (ld. *Brake* 1974). Ők voltak a „bakancsos puritánok”, akik elleneztek a hippik liberalizmusát, szubjektivitását és munka iránt érzett megvetését, megpróbálták „varázslatos módon feléleszteni a hagyományos munkásosztálybeli közösséget” (*Clarke* 1976a). Nagy feltűnést keltenek, így a '60-as évek végére ők lettek az első számú közellenség. Zenéjük nyugat-indiai volt – ska és bluebeat, majd reggae – addig, amíg a reggae nem kötődött túlságosan a fekete bőrűek mozgalmához. A rastafari⁶-mozgalom kizárta a skinheadeket a reggae zenéből, a színesbőrűek öntudata pedig a nyugat-indiai kluboktól tartotta távol őket. Az 1970-es és '80-as években tűnnek fel újra. Agresszív rasszizmusok miatt a National Front (Nemzeti Front) és a British Movement (Brit Mozgalom) próbálta őket megnyerni neonáci programjaihoz. Apolitikus attitűdjeik miatt azonban valódi veszélyt nem jelentettek. Az 1980-as évek-re az „oi” zene követői lettek, együttesük volt pl. a „4 skins”, és más csoportokkal együtt ők is részt vettek az 1981-es zavargásokban.

GLAMROCK ÉS CSILLOGÁS

A régi tánctermeteket felváltották a vidéki városokban felépülő új szabadidőközpontok és diszkók, emellett egyre üzletiesebbé vált a labdarúgás, jelezve azt, hogy a szabadidő eltöltésének alakításában egyre nagyobb szerep jut a középosztálynak (*Taylor és Wall*, 1976), ezen folyamatok során alakult ki a glamrock. A glamrock egyesítette hippik sartorial eleganciáját a skinheadek keménységével. Ehhez a zenei irányzathoz tartozott Lou Reed, David Bowie (Ziggi Stardust időszakában), Marc Bolan első korszaka, és Gary Glitter, aki a fiatalabbakhoz szólt. Extravagáns ruháik a modokat idézték: magas sarkú cipőket és sminket viseltek (amit gyakran tetoválásokkal ellensúlyoztak), keményen dolgozó fickók tették férfiasá a '30-as évek Berlinjének és a New York-i homoszexuálisok stílusából ötvözőtt dekadens stílusukat. Ez volt a camp rock macho változata. „Bowie meta-üzenete a menekülés volt – menekülés az osztályhovatartozástól, a szextől, a személyiségtől, a nyilvánvaló elkötelezettségtől – a múltba, ami csak képzeletben létezett ... vagy pedig a tudományos-fantasztikus jövőbe.” (*Hedvide* 1979: 61)

⁶ Jamaikai eredetű vallás, „amely Hailé Szelasszié tiszteletét és azt hirdeti, hogy a nyugat-indiai feketék vissza fognak térni Afrikába; fajilag öntudatos nyugat-indiai fiatalok vallják brit *slum*okban, akik hosszúra növesztett hajukat gyapjas csimbókokban (*dreadlocks*) hordják *pork pie hat* alá rejtve; a marihuana fogyasztása állítólag része a rítusnak; nevüket egy legendás abesszin hercegről (*Ras*) veszik, bizonyos *Tafariról*. (Bart István: *Angol-magyar kulturális szótár*, 205.)

A PUNKOK – A FEHÉREK LÁZADÁSA

A glamrock gyorsan átadta helyét a punknak, amely 1976-ban lett népszerű Nagy-Britanniában, miután néhány hónappal korábban a zenei lapok kissé sikertelen reklámhadjáratot folytattak az irányzat mellett. Definíciója szerint (*Melody Maker*, 1977. 5. 28.) a punk a zeneileg kevésbé felkészült, ám annál lázadóbb együttesek zenéje volt, a New Wave-et tartották a kifinomultabb formájának, azonban a New Wave valójában ugyanazokat az együtteseket jelentette karrierjük egy későbbi szakaszában. A punk együttesek amatőrök voltak, a brit rockra jellemző lendület és nyersesség jellemző rájuk, az Egyesült Államokban az egyetlen hasonló jelenség a kaliforniai „garázs-együttesek” voltak, hiszen az amerikai zenészek többsége – a britekkel ellentétben – technikailag képzettebb volt, és általában zenei tanulmányokat is folytattak. A zenei stílus visszavezethető John Cage, a New York Dolls és Lou Reed zenéjéig, az utóbbinak tulajdonítható maga a stílus is. Bizarrr és botrányos megjelenésük és képi világuk Andy Warhol előadasmódjából és konceptuális művészeti formáiból táplálkozott. A szigetelőszalagból, a régi iskolai egyenruhából, a műanyag szemeteszacskókból, a biztosítótűkből, a bondage-ből⁷ és a szexuális fetiszizmusból egy saját magát is kigúnyoló sokkoló image keletkezett. A hajukat egészen rövidre nyírták, felháborító színűre festették, majd később elképesztő formákba zselézték, kakastaréjhoz hasonlító frizurát alkotva, amely minden egyes egyéniség esetén más és más volt. Az együttesek tagjai színpadi szerepeket vettek fel (ehhez hasonló volt Bowie és Iggy Pop viszonya), ami menekülést jelentett az egyén már meglévő személyiségétől, státuszától és szerepétől. A punk első szakaszában a mozgalomhoz tartozás fontos mérőjének számított az, hogy valaki mennyire tudta kialakítani saját öltözetét, és így saját szerepét. Ez a törekvés ellenállt az üzlet befolyásának, és kettéosztotta a punkokat igazi és „szabadidő” punkokra. A punkok anti-romanticizmusa kifejezésre jutott a zenészek neveiben – Poly Styrene (Sztírol Poly), Johnny Rotten (Rothadt Johnny), Sid Vicious (Gonosz Sid) – és a dalok szövegeiben: „Belsen was a gas” („Belsenben gáz volt”), vagy „If you don't want to fuck me – fuck off” („Ha nem akarsz megdugni, kopj le”).

Marsh (1977) véleménye szerint a punkmozgalom a munkanélküliek rockja volt, a mozgalomhoz csatlakozók munkanélküli fiatalok voltak, akik lenézték a szupersztárokat, a bonyolult elektronikus zenét, a virtuóz zenei technikákat és a koncertjegyek magas árait, ezek a jellegzetességek ugyanis kihangsúlyozták az üzleti életbe bekapcsolódott zenészek és a munkanélküli rajongóik között tátongó szakadékot. A punk emellett felfogható a hippy-mozgalom romantizmusa, struktúrálatlansága és középosztálybelisége elleni reakcióként is. Firth (1983) véleménye szerint a háború után a punkok voltak az első munkásosztálybeli bohémek. A punkok között azonban – a modokhoz hasonlóan – többféle csoport található. Különbséget kell tenni a művésze-

⁷ Olyan szexuális forma, ahol az egyik partnert megkötözi a másik

ti iskolák hatása alatt álló középosztálybeli punkok és a munkásosztálybeli kemény punkok között. Az egyik véglet, a művész-diákok, akik frizurája a mohikánok hajvágására hasonlított, punkként a nem-bohém karrierrel szembeni ellenérzésüket fejezték ki azzal, hogy a kulturális lázadók és az új outré fogyasztás mellé álltak, a munkásosztálybeli punkok pedig azt hangsúlyozták, hogy nem hajlandóak alkalmazkodni, rosszul fizetett, zsákutcás munkákat elvállalni. Mozgalmukkal sikerült is elérniük, hogy nem is alkalmazták volna őket. Először a rutinmunkát vetették meg, de a gazdasági válság mélyülésével egyre kevésbé találtak maguknak más állást. Különbözőképpen ugyan, de mind a két csoport célja a „polgárpukkasztás” volt: a középosztálybeliek részéről azzal, hogy egy fantázia-világot teremtettek maguknak, ahonnan kizárták a kívülállókat, a munkásosztálybeliek pedig azzal, hogy ünnepelték munkanélküliségüket és alkalmazhatatlanságukat. A punkok később fokozatosan kapcsolódtak a Rock a Rasszizmus Ellen mozgalomhoz és az Antináci Ligához. Így a skinheadek ellenségei lettek, követve az oktatási rendszer hagyományos törésvonalait.

A punk ünnepelte a káoszt, kötődött a szürreálizshoz és a relativizmushoz, megjelenítette a szexualitás perverz elemeit (pl. a bondage-et vagy a fetisizmust), mindezeket egyszerre figurázta ki és hangsúlyozta. Tácfarmájuk a robot, a pogó és a pose volt, megdermedt automatizmussá vegyítve, ami később a breakben tér vissza. Magazinjaik szándékosan nélkülöztek mindenféle professzionalizmust, a drága képes újságokat elutasítva, slendrián és hanyag formában jelentek meg. Hebidge (1979: 114) szerint összefüggés található:

...a szemeteskosárból előhúzott, szétszaggatott ruhák és a kakastaréj frizura, a pogó és az amfetaminok, a köpködés, a hányás, a magazinok külseje, a lázadó pózok és a „lélektelen” őrzőzene között. A punkok olyan ruhákat hordtak, amelyek a káromkodás megfelelői voltak, és úgy káromkodtak, ahogyan öltözködtek – előre kiszámították a reakciókat, dalszövegeikbe és a nyilvánosság előtti beszédeikbe, interjúikba és szerelmes dalaikba beleszólták a káromkodást. Öltözködésük kaotikus volt. Zajt keltenek a hetvenes évek végének mindennapjaiban tapasztalható csendesen levezényelt Válságban...

A punk-rock New Yorkban született, gyökerei az underground filmezéshez, az utca kultuszához, az irodalmi avantgarde-hoz nyúlnak vissza, többek között Petti Smith és Richard Hell neve fémjelzi ezt a korszakot. Nagy-Britanniában 1977-ben indult el, amikor Malcolm McLaren (a New York Dolls egykori menedzsere) létrehozta a Sex Pistolst. Amikor a zenekar tagjai egy élő televíziós adásban káromkodtak, rögtön hírhedtek lettek, dalaikat betiltották, a „God Save the Queen”⁹ című slágerük pedig – érdekes módon – úgy került fel a slágerlisták élére, hogy a brit rádióadók soha nem játszották. Tagadták, hogy zenéjüknek bármilyen politikai tartalma lenne, de nihilista álláspontot képviseltek (ami népszerű volt a punkok körében, mielőtt a rasszizmus elleni mozgalomba bekapcsolódtak), antiszociálisnak írták le magukat, akiket a káosz

⁹ Az angol himnusz címe.

érdekel. A punkoknak sikerült mindenkit kiborítani, a baloldali értelmiség a túlságosan halovány politikai állásfoglalásukkal volt elégedetlen, és a jobboldaliak is támadták őket, mert számukra csalódást okozott az, hogy a punkok csak viccből hordták a horogkeresztet, anélkül, hogy támogatták volna a nácizmust. A horogkereszt számukra csak a brikolázs egy újabb darabja volt, arra szolgált, hogy felbószítse a környezetüket, a megvetés jelképe volt, amit díszítőelemként hordtak, megfosztva eredeti jelentésétől. A motorosok és a szörfösök is hordták a horogkeresztet (Irwin 1973), a punkok kiemelték a náci környezetből és sokkoló ékszert csináltak belőle.

Bizonyos értelemben rejtély, hogy a punk politikai arculata miért nem alakult ki. A professzionális művészek és követőik kulturális lázadása nem politikai cselekvés, és a művészek mindig lázadók – inkább anarchikusak, mint elkötelezettek, akiket a politikusok fegyelmeznek meg. Szabadelvűek, nem leninisták, gyakran szélsőségesek, ritkán jobboldaliak. A punk valóban akkor jelent meg, amikor folyamatosan nőtt a fiatal munkanélküliek száma, és valóban felszólalt a kapitalizmus intenzív zeneipara ellen, visszahozva a társadalmi és politikai kritikát a zenébe. Csatlakozásuk a Rock a Rasz-szizmus Ellen mozgalomhoz több ezer embert vonzott az ingyenes koncertekre (általában a zene miatt, de a politikának is tudni kell szórakoztatni). Dalokat írtak arról, hogy milyen munkanélkülinek lenni, a londoni Nyugat-Indiai Karneválról, a rasszizmusról, a királyságról és az általános anarchiáról. A lázadás visszatért a zenébe nem csak a punkban, hanem a fehér reggae zenébe is, pl. a UB40 együttessel. Az általuk írt szövegeknek van valami köze ahhoz, amit a fiatalok tapasztalnak mindennapjaikban, de a rockzenében nem nehéz cinikusan tekinteni a dalszövegekre – a skinheadek is szerették pl. Tom Robinson „Glad to be Gay” („Jó, hogy homokos vagyok”) című számát. Egy szubkultúrában megjelenő eltérő vélemény természetesen nem keverendő össze a politikai változással, de pl. Frith (1981) is felhívja a figyelmet arra, hogy a Pink Floyd „We don't need no education” („Nekünk nincs szükségünk oktatásra”) című száma hatásos iskolaellenes szlogenné vált a gyerekek számára. Egy zenével körített egyszerű szlogen kifejezheti a közös haragot vagy kétségbeesést. Punkban van elkötelezett és el nem kötelezett zene is, és gyakran egy számon belül találunk progresszív és reakciós elemeket. Laing (1978) helyesen mutatott rá arra, hogy – a hippy mozgalomhoz hasonlóan – a punk igen fontos oldala volt az, amit Walter Benjamin „sokkhatás”-nak hívott. A punk a popkultúra paródiáját, gúnyos tükörképét adta, támadást jelentett a tömegtermelésben gyártott cikkek és stílusok kritikátlan fogyasztása ellen. Egy gazdasági válság idején egészséges cinizmussal viszonyult a szociális demokráciához és annak juttatásaihoz.

A brit osztályszerkezet éles határvonalai és hosszú időkre visszanyúló történelme miatt a szubkultúrák is jobban kötődnek az osztályszerkezethez. Az Egyesült Államokban ifjúsági kultúra alatt az ifjúsági bűnözést vagy a hippy-kultúrát értették. Matza nyomdokain haladva a bűnözés, a radikalizmus és a bohém élet fogalmaival jobban megközelíthetőek, bár a részletes elemzés feltárja az osztálykülönbségeket, különösen a fekete bőrű és a latin-amerikai bevándorló fiatalok kultúrájában. A képet azonban

bonyolítják az óriási földrajzi távolságok, a bevándorlók történelme és az etnikai kisebbségek. Az erőszakot és a bűnözést a társadalmi osztálytól és a szomszédsági viszonyoktól elkülönítve vizsgálták. Rengeteg ifjúsági kulturális forma létezik: szörfösök, greaserek, fratek, hittersek, a latin-amerikai low ridersek (akiknek speciális autók vannak, ahol az ülések egészen alacsonyan vannak, ezekkel az autókkal hajtanak lassan keresztül a városokon), punkok és dupersek. Az egyetemi városokhoz kötődő kultúrákat az egyetemi és főiskolai klubokban és intézményekben találhatjuk meg az 1960-as évekig. Ez részben áterjedt a középiskolákba is. Az egyetemisták és a főiskolások csak akkor néztek ki az intézmény falai mögül, amikor az 1960-as években a polgári jogok, a sorozás, vagy az egyetemek részvétele az állami kutatásokban olyan témává váltak, amelyekben a diákoknak is állást kellett foglalniuk. Ennek a kultúrának is széles a skálája, a falusi redneck⁹ csoportokban található az „aggie-k” (a mezőgazdasági főiskolát végzettek), további csoport pl. az öntudatos, félig-meddig az kommercializált stílusokat követő „valley girlök”¹⁰, akik maguk is különböző csoportokba tartoznak, vannak közöttük punkok, a mainstream ifjúsági kultúrát követők stb. Tovább kell tehát lépünk a bűnözés-orientált szubkultúráktól az etnikai alapon szerveződő, az egyetemi, illetve a bohém szubkultúrákig.

Fordította: Dudik A. Éva

IRODALOM

1. BARKER AND LITTLE (1964) *The Margaret Offenders – A Survey*, New Society vol. 4. No. 96, July
2. BRAKE, MICHAEL (1974) „*The skinheads – an English working class subculture*”, Youth and Society, vol. 6, No. 2, December
3. FRITH (1981) *Downtown. Young people in a city center*, Leicester, National Youth Bureau
4. FYVEL, T. R. (1963) „*The Insecure Offenders. Rebellious Youth in the Welfare State.*” Harmondworth: Penguin
5. HALL, STUART AND TONY JEFFERSON EDS. (1977) *Resistance Through Rituals*. London: Hutchinson
6. HEBDIGE, DICK (1979) *Subculture: The Meaning of Style*. London: Routledge
7. IRWIN (1973) „*Surfing – the natural history of an urban scene*” Urban Life and Culture 2, 131-60.
8. IRWIN (1978) „*Interpreting punk rock*”, Marxism Today, 123-8.
9. MELLY, G. (1972) „*Revolt into Style.*” Harmondsworth: Penguin
10. NUTALL, J. (1969) „*Bomb Culture*” London: Paladin

⁹ Az amerikai szlengben a „bunkó paraszt” szinonimája.

¹⁰ A „valley” Észak-Los Angeles San Fernando völgybe nyúló középosztály lakta külvárosa, a „valley girlök” az ott élő, jómódú fehér lányok.